

# CUKRARNA

sreda, 22. september 2021

## SPOROČILO ZA MEDIJE

### Cukrarna, nov prostor sodobne umetnosti v Ljubljani

V petek, 24. septembra 2021, svoja vrata za javnost odpira prenovljena Cukrarna – nov prostor za produkcijo in prezentacijo sodobne umetnosti. Ena najbolj monumentalnih primerov industrijske arhitekture v Ljubljani, vir navdiha četverice modernistov, sodoben razstavni prostor, pa tudi urbanistična zanimivost, ki vabi, da se ob Ljubljanici sprehodimo do vzhodnega roba mestnega središča – vse to je Cukrarna. Mestna občina Ljubljana, ki je po načrtih arhitekturnega biroja Scapelab od leta 2018 vodila obsežno prenavo stavbe, je upravljanje Cukrarne dodelila Muzeju in galerijam mesta Ljubljane. Otvoritvena razstava z naslovom *Čudovitost spomina* kot osrednjo temo izpostavlja prepletanje preteklosti ter sedanjosti.

**Dnevi odprtih vrat bodo za obiskovalce potekali vsak prvi vikend v mesecu do konca leta.**

Na današnji novinarski konferenci so projekt prenove, vizijo razvoja ter pomen, ki ga ima prenovljena Cukrarna za Ljubljano predstavili mag. **Mateja Demšič**, vodja Oddelka za kulturo MU MOL, **Meta Gabron**, vodja Službe za razvojne projekte in investicije MU MOL, **Blaž Peršin**, direktor Muzeja in galerij mesta Ljubljane ter **Alenka Gregorič**, umetniška vodja Cukrarne. Za vprašanja so bili na voljo tudi arhitekti biroja Scapelab in Irena Vesel, odgovorna za konservatorsko prenavo pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

### Zgodovina Cukrarne

Cukrarno določa njena bogata in preobrazb polna zgodovina. Poslopje je bilo leta 1828 zgrajeno v nekaj mesecih kot sladkorna rafinerija, v kateri je leta 1835 zasopihal tudi prvi parni stroj na ozemlju današnje Slovenije. Kasneje so poleg opečne osrednje stavbe prizidali še stanovanjski del, ki ga danes od matične stavbe ločuje Fabianijev most. Stene so bile zaradi svoje 24 m višine v pritličju debele tudi po dober meter, do vrha stavbe pa se je njihova debelina več kot prepolovila. V času svojega obstoja je bila stavba večkrat prezidana in nadzidana, njene transformacije pa so narekovali številni načini uporabe, ki so se v njej zvrstili skozi desetletja. Po velikem požaru v rafineriji leta 1858 je bila Cukrarna preurejena v tobačno in nato tekstilno tovarno, kasneje so bili v njej nameščeni vojaki, po potresu 1895, ki ga je

zaradi trpežne konstrukcije preživela, pa je bila v vedno večji meri zasedena z zasilnimi stanovanji, v katerih so prebivali najranljivejši mestni sloji. Simbolno identiteto Cukrarne so pomembno zaznamovali književniki slovenske moderne (Dragotin Kette, Josip Murn, Ivan Cankar, Oton Župančič, Ivan Prijatelj, Cvetko Goljar, Radivoj Petruška in drugi), ki stanje v stavbi v svojih delih pogosto tudi opisujejo. To stanje se je zlagoma slabšalo že vse od druge polovice 19. stoletja, in čeprav so bili deli stavbe tu in tam sanirani, je bila večina te prostorninsko najobsežnejše ljubljanske zgradbe v veliki meri prepuščena propadu.

### **Arhitekturna zasnova biroja Scapelab**

Arhitekturni projekt avtorjev Marka Studna, Borisa Matića in Jerneja Šipoša iz biroja Scapelab se je naslanjal na zgodovino Cukrarne, predviden nov program in usmeritev v prihodnost, pa tudi na slabo stanje obstoječe konstrukcije.

»Analiza stanja materialov pred začetkom prenove je pokazala, da je ostenje tik pred poružitvijo. Cukrarno smo skupaj s predstavniki MOL in ZVKD rešili v zadnjem trenutku, sicer bi jo doletela usoda ljubljanskega Kolizeja ali celjskega Rakuševega mlina.

Bistven del prenove je bila statična sanacija, ki je dotrajano obstoječo konstrukcijo ojačala do mere, ki ustreza sodobnim standardom, hkrati pa stavbo opremila s povsem neodvisno novo notranjo konstrukcijo. Zunanja podoba nekdanje tovarne s kar 366 okenskimi odprtiniami je spomeniško zaščiten in je predstavljala tisti del objekta, ki so ga tudi arhitekti želeli ohraniti, saj je bistvena za ohranjanje identitete Cukrarne. Zunanje zidove so zato v fazi prenove podprli z jekleno varovalno konstrukcijo, nato pa opečno konstrukcijo utrdili s točkovnim injektiranjem betona. Podporna konstrukcija iz časa gradnje je opravila svojo funkcijo, danes pa se stavba v celoti opira na nove sovprežne betonske stene v notranjosti, podprte z betonskimi piloti uvrtnimi do globine 20 m. Sovprežno steno zaključuje betonski venec in nanj obešena jeklena strešna konstrukcija, ki je nadomestila prejšnje, povsem razpadlo ostrešje. Sodobna intervencija v izpraznjenem notranjem prostoru Cukrarne – dva galerijska volumna sta obešena na novo betonsko konstrukcijo in nikakor ne obremenjujeta izvirnega opečnega oboda. V procesu gradnje je bilo v objekt vgrajenih kar 500 kamionskih hrušk betona in uporabljenih 862 ton jekla. Nova nosilna konstrukcija temelji na obodni kadi novo izkopane kleti, katere izkop je bil zaradi občutljivega stanja obstoječih zidov časovno zahteven postopek. Ob izkopu je bilo z lokacije odpeljanih v dobrem letu dni kar 3000 kamionov materiala.

Glavni vhod v stavbo je urejen z rečne strani, ploščad pred njim pa povezuje peš in kolesarsko pot, ki vodi vzdolž Poljanskega nasipa. Pritličje je edini del stavbe, osvetljen z naravno svetlobo; za oba galerijska volumna je predvidena regulacija svetlobe, prezračevanja, temperature in vlage. Lebdeča kubusa sta oblečena v perforirano pločevino, ki poleg estetskega značaja, ki vpeljuje enotno zunanjo podobo novih prostorskih intervencij, zadošča tudi funkcionalnim zahtevam: pod njo je skrita zvočna izolacija, ki v prostorni galeriji absorbira odmeve, in del strojnih instalacij. V novi kleti so urejeni večnamenska dvorana, garderobe, sanitarije za obiskovalce, toplotna postaja in delavnica. V pritličju je bar, ki so ga arhitekti v nasprotju z galerijo odeli v črno, ena izmed sten pa razkriva izvirno opečno konstrukcijo.

»Zares zadovoljni smo s tem, kako v novi Cukrarni hkrati obstaja historično in moderno. Opredeljuje ju razmik med notranjimi volumni in obodnim ostenjem, ki je pravih dimenzij in v pravem razmerju. Obiskovalec nezavedno dobi občutek, da je nekaj povsem novega našlo prostor v nečem zelo starem. Tako kot ga bo tudi sodobna umetnost.« (Marko Studen, Boris Matić, Jernej Šipoš)

### **Doprinos k revitalizaciji urbanega prostora**

Rekonstrukcija objekta Cukrna je potekala v okviru Projekta ureditve Galerije Cukrna, ki so ga financirali Mestna občina Ljubljana, Evropski sklad za regionalni razvoj in Republika Slovenija. Projekt se je izvajal v okviru mehanizma celostnih teritorialnih naložb, ki so namenjene odpravi degradacije in revitalizaciji urbanega prostora. Mestna občina Ljubljana je dodeljena EU sredstva v višini 13,5 mio Eur že v celoti počrpala.

Z rekonstrukcijo obstoječega objekta in ureditvijo okolice je Mestna občina Ljubljana izboljšala urbano okolje in še dodatno oživila širše mestno središče. Poleg tega je v prostoru odpravila fizično oviro, ki ovira mobilnost na tem delu Poljanskega nasipa in tako onemogoča najoptimalnejšo povezavo med mestnim središčem ter urbaniziranimi območji na vzhodu mesta. Izboljšala je tudi družbeni vidik rabe prostora, saj je po izvedbi projekta območje z novimi vsebinami in ureditvami postalo dinamičen, programsko bogat in družbeno živahen ter varnejši in prijetnejši prostor, zanimiv tudi za večkratni obisk tako prebivalcev kot obiskovalcev Ljubljane.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije je leta 2009 oblikoval smernice za pripravo strokovnih podlag za javni natečaj za ureditev celotnega območja Cukarne. Rekonstrukcija objekta je vključevala tudi ureditev okolice z namenom oživljanja širšega mestnega središča. Namen je bil ohraniti predvsem lupino in s tem spomin na objekt skozi celotno obdobje njegovega obstoja in uporabnosti. [Zapis odgovorne konservatorke z Zavoda za varstvo kulturne dediščine o prenovi Cukarne](#)

### **Čudovitost spomina ali moč umetnosti, ki nikoli ne usahne**

Kontekst lokacije nekdanje rafinerije sladkorja in njene zgodovine sta nudila umetniški vodji Cukarne in kustosinji razstave, Alenki Gregorič konceptualni okvir za razstavo *Čudovitost spomina*, ki kot osrednjo temo izpostavlja prepletanje preteklosti ter sedanjosti. Prikazana dela tematizirajo vprašanje spomina kot kolektivne in individualne izkušnje ali kot stvari občutenja in racionalizacije, pri čemer kustosinja jukstapozira zaznamke, zapise, arhive, pripovedi in najdene predmete. Dela lahko zato razumemo kot *hommage* zgodbam, iztrganim iz pozabe, hkrati pa so prepletana s spomini, zapisanimi v stavbo Cukarne.

Zaradi večinoma tematičnih zgodb, ki so se pletle o Cukrarni in se zasidrale v naš kolektivni spomin, je šla kuratorska odločitev za koncipiranje razstave v smeri zasuka perspektive in iskanja možnosti povezave njene preteklosti s sodobno umetniško produkcijo ob raziskovanju pozitivnih in kreativnih plati ustvarjalnosti četverice modernistov, ki so v slovenski prostor prinesli nove ideje, nove teme in nove izraze. Naslov *Čudovitost spomina* je izpeljan iz misli, zapisane v pismu, ki ga je Dragotin Kette namenil Ivanu Cankarju: »In smejal sem se tudi Tvoji lahkovernosti, ki tako rad verjameš čudovitosti iz ust mojih prijateljev, čudovitosti, ki postanejo čudovitosti le zaradi čudovitega spomina njihovega.« Ob

prebiranju pisem njune korespondence se je sestavila pripoved prehajanja iz preteklosti v sedanost, saj se je, kot že velikokrat poprej, izkazalo, da so tudi pisce moderne pestili podobni problemi, kot so tisti, s katerimi se umetniki soočajo danes; da so bili nerazumljeni in nespoštovani – pa vendar njihova vera v moč umetnosti ni nikoli usahnila, trdno so vztrajali v svojem poslanstvu.

Na mednarodni skupinski razstavi *Čudovitost spomina* svoja dela predstavlja petnajst sodobnih umetnikov: Rosa Barba, Sophie Calle, Janet Cardiff, Jimmie Durham, Vadim Fiškin, Teresa Margolles, Ernesto Neto, Adrian Paci, Lia Perjovschi, Marjetica Potrč, Tobias Putrih, Miha Štrukelj, Aleksandra Vajd & Anetta Mona Chisa in Samson Young.

Potrebo človeka po ohranjanju različnih avdio in vizualnih zapisov lahko izluščimo kot eno od pripovednih niti 35-milimetrskega filma Rose Barba *Od izvora do pesmi*. Z njim nas spodbudi k razmisleku o vrednosti pomnjenja, o nujnosti hranjenja zapisov za prihajajoče rodove. Osebna izkušnja in bolečina ob spominu na nepredvidljivo izgubo sta osnovna nit dela *Prefinjena bolečina* umetnice Sophie Calle, subtilne prevajalke osebnih izpovedi v jezik umetnosti, predvsem z močjo besede in fotografije. Delo *Temni časi* Vadima Fiškina nas s tiktakanjem urnih mehanizmov opominja, da je vsak del našega življenja le eden od zvokov v korakanju do konca, le eden od zvokov, ki neusmiljeno odštevajo minute od prvega do zadnjega trenutka, od velikega poka do črne luknje. Večnemu izginjanju trenutka sledimo v video delu *Sonata za dim* Samsona Younga, ki usmerja pozornost na običajno neopazne instrumente, s katerimi se ustvarjata video in film. Kapitalizacija časa – njegov optimalni izkoristek in čim manjša izguba v delovnem procesu – je tematika *Stebra* Adriana Pacija. Z delom *Štiridesetdelni motet*, katerega izhodišče je koral angleškega skladatelja Thomasa Tallisa iz šestnajstega stoletja, tokrat v izvedbi Zbora salisburyjske katedrale, umetnica Janet Cardiff prevprašuje spomin in recepcijske kode publike. V na prvi pogled abstraktnih kompozicijah, od katerih je ena narejena *in situ*, na betonsko steno v kletnem prostoru Cukrarne, se Miha Štrukelj spoprime z orisom nastanka konkretne stavbe, v kateri so njegova dela. Lia Perjovschi ob prebiranju raznovrstne strokovne literature in leposlovnih knjig, gledanju filmov, poslušanju glasbe in pregledovanju ostalih dokumentov kulturne vrednosti iz preteklosti ustvarja nekakšne »kozmične krogle«, iz katerih se kot žarki sonca izpisujejo izpeljave in komentarji, stavki in izjave, informacije in dejstva.

Interpretacije dognanj ter oblikovnih in arhitekturnih rešitev iz polpretekle zgodovine je ena od osnovnih smernic prakse Tobiasa Putriha, ki je po skrbni analizi in interpretaciji načrtov italijanskega oblikovalca Enza Marija naredil načrte opreme za knjižnico v Cukrarni z naslovom *Paličnjak*. Aleksandra Vajd in Anetta Mona Chisa s svojimi intervencijami posegata v prostor in v njegovo dramaturgijo prineseta ambivalenco pojavnosti, ki opozori na možnost drugačnih pogledov in branj. Pogled na intimne izjave, ki so jih ljudje zapisali pred smrtjo, nam omogočajo fotografije *Posmrtna zabeležke* umetnice Terese Margolles, ki jih kot naslove filmov namesti na fasade propadajočih kinodvoran. Da življenje ni odmik od umetnosti in umetnost ni odmik od življenja, nam v svojih asemblažih *Joe Hill Painting 1* in *Joe Hill Painting 2* prikazuje Jimmie Durham. Gre za rekvizita iz filma *V iskanju sreče* in istočasno pričevalca o iskanju sozvočja in kompozicijskega sožitja med efemernimi in zavrženimi materiali. Marjetica Potrč se predstavlja s *Hišo družbenega dogovora* ter serijami risb *Zemeljske risbe* ter *Drop City in Das Archipel*. Umetnica z orodji antropologije in sociologije v sožitju z umetnostjo in arhitekturo razkriva pomembnost sobivanja ter iskanja trajnostno naravnanih načinov odgovornega človekovega ravnanja z naravo. Delo Ernesta Neta z naslovom *Življenje je reka*,

narejenega za prvi bienale Koči–Muziris leta 2012, lahko smatramo kot odraz umetnikove želje po povezavi lastne ustvarjalne prakse z indijsko kulturo.

Razstavo dopolnjuje katalog, katerega snovanje je sledilo načelu sodelovanja in vključevanja različnih sodelavcev. Z vsakim od umetnikov se je urednica kataloga Alenka Gregorič posvetovala o možnih različicah besedila o na razstavi predstavljenem delu. Osnovni predlogi so bili, da sami predlagajo pisca, ki bi o delu napisal novo besedilo, da pisca predlaga sama ali pa da besedilo prispeva umetnik sam. Raznovrstnost prispelega gradiva je narekovala dramaturgijo obrazstavnega kataloga, oblikovno zasnovo in likovno uredništvo, tako da je postal dokument o razstavljenih delih in tudi knjiga različnih prispevkov, različnih formatov, različnih avtorjev. Katalog obsega besedila Corine Apostol, Davida Crowleyja, Oscarja Gardee, Alenke Gregorič, Birte Kleine-Benne, Sarah Messerschmidt, Alve Noëja, Barbare Predan in Vladimirja Vidmarja, intervju z Ernestom Netom, dnevniške zapise Samsona Younga, pesem Petra Borkovca ter besedila umetnikov Rose Barba, Jimmieja Durhama in Marjetice Potrč.

#### **Cukrarna v številkah**

366 oken  
5679 m<sup>2</sup> površina celotne stavbe  
1828 leto izgradnje  
1858 prenehanje delovanja tovarne zaradi požara  
2018 pričetek prenove  
23.2 milijonov evrov (z DDV) vrednost projekta  
4 galerijski in 1 večnamenski prostor  
10000 izrezanih krogov v stenskem ovoju  
15 umetnikov, ki sodelujejo na prvi razstavi

#### **Informacije za obiskovalce**

ODPIRALNI ČAS  
Od torka do nedelje med 10. in 19. uro.  
VSTOPNINA  
Odrasli: 6 €  
Dijaki, študenti, upokojenci, osebe z oviranostmi: 4 €  
Družinska vstopnica: 14 €  
Brezplačen vstop: otroci do 7. leta starosti,  
ICOM, SMD, PRESS

#### **Brezplačno nas lahko obiščete vsak prvi vikend v mesecu:**

1., 2. in 3. oktobra 2021 med 10. in 19. uro  
5., 6. in 7. novembra 2021 med 10. in 19. uro  
3., 4. in 5. decembra 2021 med 10. in 19. uro